

УДК: 314.114:331.101.262

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

Бабенко А. Г. д.е.н., професор Дніпропетровської державної фінансової академії
Васильсва О. О., Запорізький національний технічний університет

Бабенко А. Г., Васильсва О.О. Сучасні тенденції розвитку трудових ресурсів регіону

У статті розглянута непроста ситуація, яка склалася в Україні з трудовими ресурсами, та заходи щодо її поліпшення. Оцінено динаміку чисельності наявного населення Запорізької області на даний момент. Досліджені чинники, що вплинули на формування приросту населення регіону. Проаналізовано та визначено основні тенденції руху населення. Досліджено основні напрями розвитку трудових ресурсів Запорізької області, проаналізовано їхні кількісні та якісні складові. Визначені темпи змінювання та урбанізації місцевого населення та чинники активізації цих процесів. Досліджено характерні особливості сучасної вікової структури населення Запорізького регіону. Виявлено негативні тенденції зменшення чисельності сільського населення та охарактеризовано основні причини цього процесу. На регіональному рівні проаналізовані соціально-економічні наслідки старіння населення та пов'язане з цим напруження на ринку праці Запоріжжя. Визначені та запропоновані напрями подолання негативних тенденцій розвитку трудових ресурсів області.

Ключові слова: трудові ресурси, трудовий потенціал, статеві-вікова структура, демографічне навантаження, працездатне населення.

Бабенко А.Г., Васильсва А. А. Современные тенденции развития трудовых ресурсов региона

В статье рассмотрена непростая ситуация, которая сложилась в Украине с трудовыми ресурсами, и меры по ее улучшению. Оценено динамику численности населения Запорожской области на данный момент. Исследованы факторы, повлиявшие на формирование прироста населения региона. Проанализированы и определены основные тенденции движения населения. Исследованы основные направления развития трудовых ресурсов Запорожской области, проанализированы их количественные и качественные составляющие. Определены темпы изменения и урбанизации местного населения и факторы активизации этих процессов. Исследованы характерные особенности современной возрастной структуры населения Запорожского региона. Выявлены негативные тенденции уменьшения численности сельского населения и охарактеризованы основные причины этого процесса. На региональном уровне проанализированы социально - экономические последствия старения населения и связанное с этим напряжение на рынке труда Запорожье. Определены и предложены направления преодоления негативных тенденций развития трудовых ресурсов области.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, трудовой потенциал, половозрастная структура, демографическая нагрузка, трудоспособное население.

Babenko A., Vasiliev O. Modern Trends trudovh development resources of the region

The article describes the difficult situation that has developed in Ukraine with labor, and measures to improve it. Evaluated the population dynamics of Zaporozhye region at the moment. The factors that influenced the formation of population growth in the region. Analyzed and identified the main trends of population movement. The basic directions of development of human resources of Zaporozhye region, analyzed their qualitative and quantitative components. Determined by the rate of change and the local population and urbanization factors activate these processes. The characteristic features of the modern age structure of the population of Zaporozhye region. Negative tendencies decrease in the rural population and describes the main causes of this process. At the regional level, analyzed the socio - economic implications of an aging population and the associated strain on the labor market Zaporozhye. Identified and proposed directions overcome negative tendencies workforce development area.

Keywords: human resources, labor potential, gender and agestructure, demographic loads, employable population.

Постановка проблеми. Незважаючи на певні соціально-економічні зрушення останніх років, проблема розвитку трудових ресурсів залишається актуальною. Формування кількісних та якісних показників трудових ресурсів потребує посиленої уваги з боку держави, оскільки цей вид ресурсів забезпечує конкурентоспроможність як окремих господарств, галузей, регіонів, так і України в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комплексні дослідження проблем формування та розвитку трудових ресурсів здійснені вченими О. Амошею, С. Бандуром, Д. Богинею, В. Васильченком, О. Грішнвою, М. Долішнім, Т. Кир'ян, Е. Лібановою, В. Онікієнком, В. Петюхом та багатьма іншими. Однак недостатньо висвітлені результати системних досліджень регіонального аспекту розвитку трудових ресурсів, його взаємозв'язку з демографічними та соціально-економічними чинниками.

Виділення невирішеної проблеми. Наявні сьогодні недоліки у сфері розвитку трудових ресурсів негативно позначаються на макроекономічних показниках, і, в цілому на соціально-економічній ситуації взагалі в державі. Без підвищення кількісних і якісних показників трудових ресурсів Україна не зможе успішно конкурувати з іншими країнами, економічні системи яких мають переваги за рахунок високої якості трудових ресурсів, або за рахунок їх високої кількості та низької вартості, а також надприбутків в енергетичній сфері, к таким країнам відносяться США, Японія, Китай та Росія. Тому, для удосконалення якості в цієї сфері, необхідне більш детальне дослідження сучасного розвитку трудових ресурсів.

Метою роботи є аналіз сучасної трудоресурсної ситуації регіону та визначення шляхів подолання негативних тенденцій та напрямів розвитку трудового потенціалу Запорізької області.

Результати дослідження. Професор С.В. Мочерний визначає трудові ресурси як частину населення країни, яка здатна до трудової діяльності. Кількісні та якісні показники трудових ресурсів постійно змінюються [1, с. 337]. На динаміку таких основних показників трудових ресурсів як чисельність, вік, стать, територіальний розподіл, освіта, зайнятість впливають соціально-економічні, політичні, біологічні чинники.

Зміни чисельності та складу населення обумовлюють трансформацію трудових ресурсів [2, 173]. Динаміка демографічної бази трудових ресурсів Запорізької області, як і України в цілому останнім часом є негативною (рисунок 1). Катастрофічно знизився потенціал відтворення населення, посилюється постаріння людності, особливо в сільській місцевості, що має не лише демографічні, а й економічні наслідки.

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області станом на 1 квітня 2012р. в області проживали 1789,0 тис. осіб, у т.ч. міського населення – 1377,5 тис. осіб (77%), сільського – 411,5 тис. осіб (23%) [3].

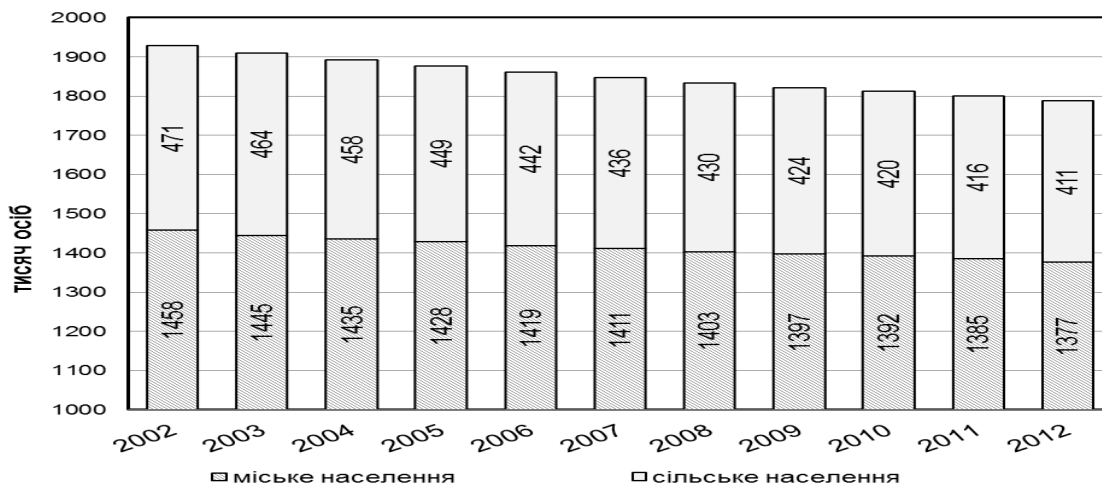

Рис.1 Динаміка чисельності наявного населення Запорізької області

Чисельність населення області невинно зменшується. Так, за січень-березень 2012р. чисельність населення області зменшилась за рахунок природного та міграційного скорочень на 2645 осіб, зменшення становило 5,9 особи у розрахунку на 1000 наявного населення. За січень-березень 2012р. в області народилось 4552 дитини, що на 2,7% більше, ніж у січні-березні 2011р. Рівень народжуваності в порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшився з 10,0‰ до 10,2 особи у розрахунку на 1000 наявного населення. Народжуваність у сільській місцевості залишається вищою, ніж у міських поселеннях (11,9‰ проти 9,7‰). Рівень смертності в сільській місцевості вищий, ніж у міських поселеннях (20,3‰ і 14,3‰ відповідно). У 2010 році кількість населення області зменшилась більш ніж на 10,5 тис. осіб (на 0,6%), в основному цей процес охопив сільське населення (на 0,9%), від’ємний загальний приріст якого відбувався як за рахунок природного приросту, так і за рахунок міграції.

Таблиця 1.

Складові формування приросту (скорочення) чисельності наявного населення Запорізької області у 2010 році (осіб).

Населення	Наявне населення на 1 січня 2010р.	Загальний приріст	Наявне населення на 1 січня 2011р.
Усього	1811664	-10349	1801315
Міське	1391582	-6359	1385223
Сільське	420082	-3990	416092

Останнім часом відбувається зростання рівня урбанізації, в основному, за рахунок міграції жителів із сільської місцевості, а також вищого, ніж у селах, природного приросту. Останнє пов’язане з тим, що із сіл до міст мігрує населення переважно молодого й, зокрема, дітородного віку. Дані таблиці свідчать не тільки про від’ємний природний приріст населення Запорізької області, а й про негативні міграційні процеси, які змінюють як кількісний склад населення, так і якісний, оскільки суб’єктами міграції виступають переважно люди з високою працездатністю.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення показників народжуваності в області, сучасний її рівень все ж є недостатнім для простого відтворення населення.

Важливу роль у природному відтворенні населення та визначенні демографічної бази трудових ресурсів відіграє характер вікової структури населення. На рисунку 2 наведена гістограма розподілу населення Запорізької області, яка відповідає статеві-віковій піраміді регресивного типу. Врахування впливу цього чинника на зайнятість населення є основною умовою збалансованого поєднання робочої сили і робочих місць.

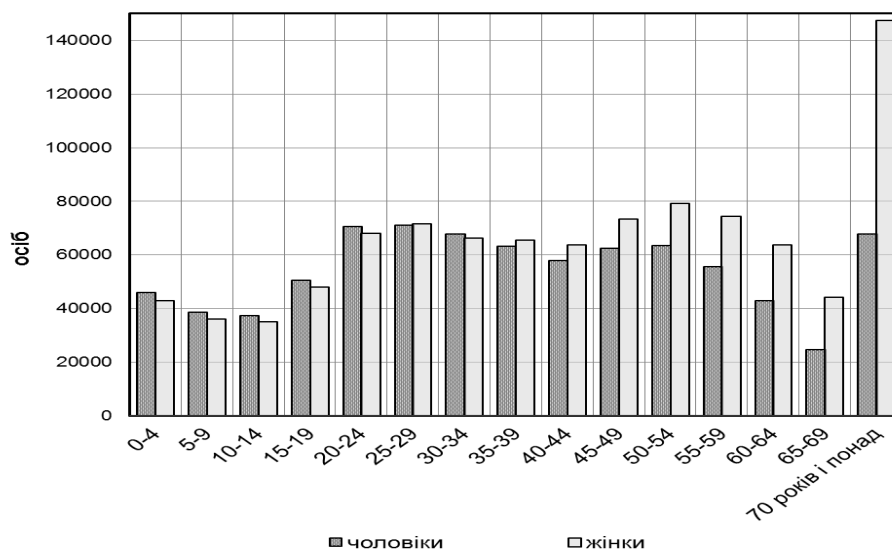

Рис. 2 Розподіл населення Запорізької області за віком

Характерною особливістю сучасної вікової структури населення України протягом останніх 20-ти років є зниження частки дітей в загальній чисельності населення. Це свідчить про те, що в Україні на сучасному етапі її соціально-економічного розвитку склався звужений тип відтворення населення.

Загальний приріст (скорочення) чисельності наявного населення Запорізької області (К на 1000 осіб) становить – 5,6.

Зміни, які відбуваються в чисельності населення України, призводять не лише до його зменшення, а й зростання питомої ваги вікової категорії людей старших вікових груп, що в перспективі позначиться на зменшенні кількісних показників трудового потенціалу.

Кількість сільського населення в Україні продовжує невпинно зменшуватись, як і кількість сіл. Це зумовлено складною демографічною ситуацією. На сьогодні тільки в західних областях України переважає кількість сільського населення, де його частка становить понад 50%. У сільській місцевості умови проживання та можливості працевлаштування жителів значно гірші, ніж у містах, тому працездатні люди виїжджають у пошуках більш сприятливих умов проживання та роботи.

Станом на 1 січня 2011 року демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку по Україні складає 666 осіб, у тому числі 255 особами молодшому за працездатний, 411 особами старшому за працездатний. У сільській місцевості – 780, у тому числі 307 особами молодшому за працездатний вік, 473 особами старшому за працездатний [3].

Низька народжуваність поряд з високою часткою осіб старших вікових груп сприяють подальшому старінню населення, що призводить до звуження демографічних передумов демовідтворювальних процесів.

Старіння населення тягне за собою і ряд інших соціально-економічних негативних наслідків. Так, зростання частки осіб пенсійного віку призводить до збільшення споживання суспільних ресурсів на соціальне забезпечення в старості. За умов обмеженості таких ресурсів поширюється бідність та поглиблюється соціальна нерівність за віком. Бідність населення похилого віку обумовлює посилення тиску осіб пенсійного віку на ринок праці та додаткові матеріальні обов'язки працездатних контингентів.

Вікова структура населення областей України з погляду трудових ресурсів показує переважну кількість населення у віці старшому за працездатний над населенням у віці молодшому за працездатний (рисунки 3, 4).

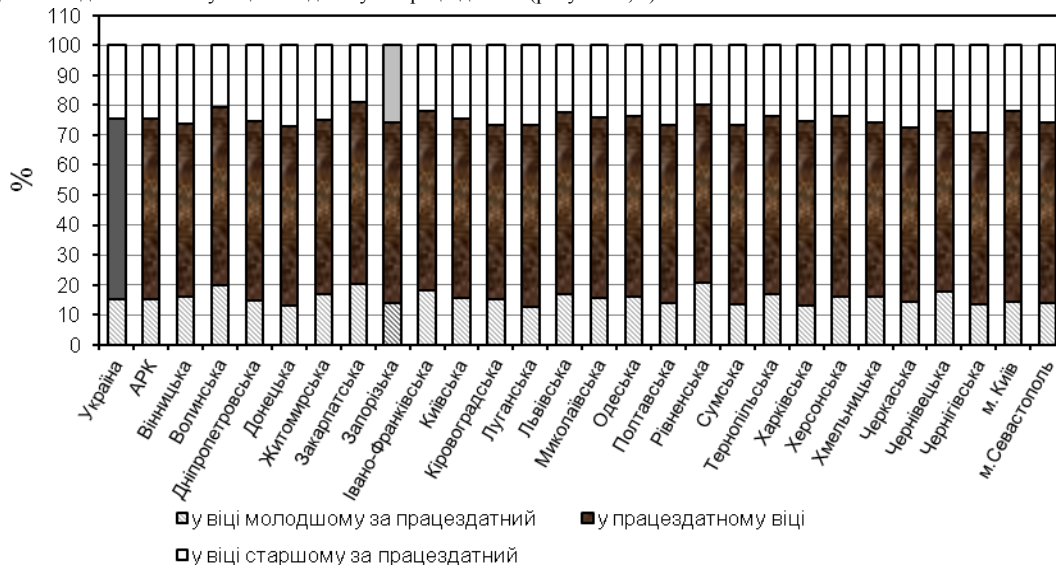

Рис. 3 Вікова структура населення областей України станом на 1 січня 2011 року, %

Рис. 4 Вікова структура населення України та Запорізької області станом на 1 січня 2011 року

В Запорізькій області кількість населення у віці старшому за працездатний перевищує кількість населення у віці молодшому за працездатний у 1,83 рази. На рисунку 5 наведена структура демографічного навантаження на працездатне населення Запорізької області. Зростання питомої ваги населення старших вікових груп та зменшення частки дітей у загальній чисельності населення впливають на показник демографічного навантаження на населення працездатного віку.

Підвищення частки літнього населення формує специфічні потреби у товарах і послугах, житлі, медичному та соціальному обслуговуванні. Різниця в тривалості життя за статтю призводить до поширення жіночої самотності в похилому віці. Зміни у співвідношенні поколінь впливають на міжпоколінні відносини у сім'ї та суспільстві, зокрема загострюють антагонізм між молоддю та літніми людьми, платниками податків і пенсіонерами.

Системне зменшення кількості населення, з кожним роком втрати наявного населення області, стають значною перешкодою для збереження та відтворення трудового потенціалу підприємств.

Якщо сьогодні не розпочати роботу зі збереження людського потенціалу Запорізької області та країни в цілому, внаслідок інертності демографічних процесів ситуація погіршуватиметься, загрожуючи стабільному розвитку держави.

Не тільки кількість робочої сили визначає дохідну частину бюджету, на її обсяг впливають також і якісні показники трудових ресурсів: освіта кваліфікація. Населення є одночасно і продуктивною силою і споживачем матеріальних благ, тобто витратна частина місцевого бюджету повинна формуватись з урахуванням надійного демографічного прогнозу.

Таким чином, розвиток трудових ресурсів Запорізької області може відбуватись за рахунок збільшення трудового потенціалу, росту

продуктивності праці та використання інноваційних технологій [4, с. 381].

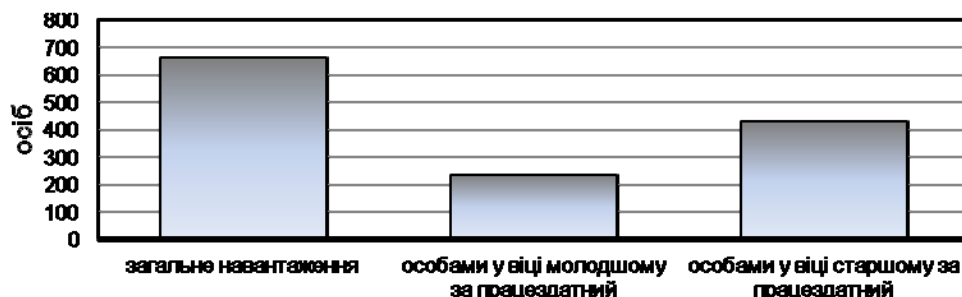

Рис. 5 Демографічне навантаження населення Запорізької області непрацездатного віку на 1000 осіб працездатного віку

З метою подолання негативних тенденцій в розвитку трудових ресурсів регіону доцільно провести аудит існуючих проектів програм соціально-демографічного розвитку області, що орієнтовані на забезпечення повного відтворення населення, поліпшення стану здоров'я та збільшення тривалості життя з подальшою їх оптимізацією з метою узгодження та забезпечення належного фінансування. Для сприяння народжуваності необхідно розширити види та збільшити кредитування на демографічні цілі, зокрема надання пільгових кредитів молодим сім'ям з дітьми, посилення державних гарантій щодо забезпечення медичних заходів охорони здоров'я населення. Пріоритетним напрямом державної політики розвитку трудового потенціалу на регіональному рівні повинне також бути створення умов для його розвитку через збалансоване функціонування господарського комплексу регіону з урахуванням його природно-ресурсного, науково-технічного, виробничого потенціалу та екологічного стану довкілля [5, с. 166].

Сучасна економічна наука розглядає вирішення демографічних проблем в основному з позицій збільшення народжуваності. Але, на думку деяких авторів [6, с. 44], існуючі проблеми не можна розв'язати виключно через підвищення рівня життя населення (виплати при народженні та ін.), навпаки – підвищення життєвого рівня та освіти населення, призводить до скорочення народжуваності. Популяризація належності до класу “успішного” середнього українця може бути стимулом для успішних людей до збільшення родини.

Висновки та пропозиції. Результати проведеного дослідження свідчать, що на сучасному етапі відбуваються істотні зміни у демографічній структурі населення, що викликало у свою чергу істотне погіршення кількісного та якісного стану трудового потенціалу країни. Основними причинами погіршення демографічної ситуації як в Україні в цілому, так і в Запорізькій області можна вважати: падіння рівня і якості життя; зміну цінностей та зміну традиційного життєвого укладу; домінування міського способу життя над сільським; зростаючу глобальну нерівність у розподілі ресурсів і благ між багатими і бідними країнами.

Скорочення чисельності населення, високий рівень смертності й низький – народжуваності, негативне сальдо міграції свідчить, що демографічна ситуація потребує значної уваги з боку держави. Українцям необхідно стає реагування та впровадження відповідних заходів, спрямованих як на підвищення кількісних параметрів трудового потенціалу, так і на зростання якісних показників.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Економічний словник-довідник / за ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
2. Заярна Н.М. Проблеми і перспективи розвитку трудових ресурсів в Україні / Н.М. Заярна, О.М. Каралос // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 172 – 176.
3. Головне управління статистики в Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/publ_0412.pdf.
4. Кузьминчук Н.В. Прогнозування демографічної ситуації у регіоні та її вплив на перспективи життєзабезпечення населення / Н.В. Кузьминчук // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.17. – С. 374 – 383.
5. Ільчук О.О. Тенденції розвитку трудового потенціалу в Україні за умов світової фінансової кризи та шляхи їх подолання / О.О. Ільчук, Я.Т. Пахольчак // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 162 – 167.
6. Ядранський Д.М. Соціальні проблеми демографічного розвитку суспільства / Д.М. Ядранський // Соціологія та профспілковий рух: Вісник. – 2009. - № 5. - С. 38 – 44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapstv/2009_5/St_7.pdf.

УДК 001.92.002.54

ЗНАЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ТРАНСФЕРУ ЗНАТЬ ПРИ ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Бахчисарай Г.Ю., асистент кафедри «Міжнародна економіка», Донецький національний університет

Бахчисарай Г.Ю. Значення моніторингу трансферу знань при формуванні інноваційної системи

Статтю присвячено аналізу оцінки трансферу знань в інноваційних системах та виявлення основних проблем його оцінки. Визначено, що оцінка трансферу знань у інноваційних системах - це найважливіший показник планування інноваційної діяльності на кожному рівні. Існує достатня кількість способів оцінки трансферу знань у інноваційній системі: побудова економетричних моделей, складання інтегральних індексів або рейтингів, проведення аналізу сукупності окремих показників. Важливо, що такі системи показників не є статичними, набір показників постійно оновлюється, реагуючи на зміни у світі. Джерелами статистичної інформації є: Світовий банк, СОТ, ООН, ОЕСР тощо. Кожен з цих методів має ряд переваг і недоліків, про всі вони використовуються в якості інструментарію при дослідженні національної інноваційної системи. Зазначено, що на трансфер знань впливає безліч чинників - істотних обставин, рушійних сил, причин будь-якого процесу або явища. Інтенсивність впливу факторів буває різною, причому цей вплив може бути як позитивним, так і негативним.

Ключові слова: трансфер знань, національна інноваційна система, оцінка, модель, система показників.

Бахчисарай А.Ю. Значение мониторинга трансфера знаний при формировании инновационной системы.

Статья посвящена анализу оценки трансфера знаний в инновационных системах и выявлению основных проблем его оценки. Определено, что оценка трансфера знаний в инновационных системах - это важнейший показатель планирования инновационной деятельности на любом уровне. Существует достаточное количество способов оценки трансфера знаний в инновационной системе: построение эконометрических моделей, составление интегральных индексов или рейтингов, проведение анализа совокупности отдельных